

Προβληματισμοί από τις βασικές θέσεις επί της ηθικής των μεταμοσχεύσεων της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (Αθανάσιος Β. Αβραμίδης, , Καρδιολόγος - Καθηγητής Παθολογίας Παν/μίου Αθηνών)

Categories : [ΒΙΟΗΘΙΚΗ](#)

Date : 11 Δεκεμβρίου, 2007

1. Για τον «εγκεφαλικό θάνατο» διαβάζουμε στο βιβλίο της Ι.Σ.Ε.Ε. «Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις» (1) στο άρθρο 12, σ. 25: «*Η Εκκλησία σέβεται και εμπιστεύεται την ιατρικήν έρευναν και κλινικήν πράξιν. Διά τον λόγον αυτόν, αν και δεν είναι αρμοδία, θα ημπορούσε να δεχθή την διεθνώς ομόφωνον άποψιν ότι ο εγκεφαλικός θάνατος ταυτίζεται με το αμετάκλητον βιολογικόν τέλος του ανθρώπου*». (Σημείωσή μου: σε όλα τα άρθρα των βασικών αυτών θέσεων παραμένει αμετάβλητη η γραφή του κειμένου της Ι.Σ.Ε.Ε.).

Σχόλιο επ' αυτού του άρθρου: Είναι απορίας άξιο το ποιος έδωσε και πώς πέρασε στην Ι.Σ.Ε.Ε. αυτήν την πληροφορία, και γιατί την υιοθέτησε ως διεθνώς αποδεκτή, όταν αυτό δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια. Επειδή ακριβώς υπάρχουν πολλά στοιχεία στην διεθνή αλλά και την ελληνική βιβλιογραφία, δια των οποίων αμφισβητείται ένας τέτοιος ισχυρισμός (2). Ασπάζεται, λοιπόν, η Ι.Σ.Ε.Ε. μίαν «άποψιν» απομονώνοντάς την από «άλλες υπάρχουσες απόψεις». Και γράφει γι' αυτήν ότι: «*...αν και δεν είναι αρμοδία, θα ημπορούσε να δεχθεί την διεθνώς ομόφωνον άποψιν, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος ταυτίζεται με το αμετάκλητον βιολογικόν τέλος του ανθρώπου*».

Πρόκειται για μία πρόταση η οποία συντακτικώς συνιστά το λεγόμενο «οξύμωρον σχήμα». Και δικαιολογημένα θα διερωτάται κανείς για πολλά: α) Εάν η Ι.Σ.Ε.Ε. «δεν είναι αρμοδία», γιατί εκφράζεται, εφ' όσον «κρείττον το σιγάν του λαλείν». Για θέματα, μάλιστα, τα οποία είναι ιατρικής αρμοδιότητος, είναι καλύτερα να μην αναμιγνύεται η Εκκλησία, όπως και Ιεράρχαι της Εκκλησίας μας το έχουν υποστηρίξει. Η, τουλάχιστον, «να μη σπεύδει», όπως άλλωστε είναι και η τακτική της σε τόσα άλλα θέματα, β) Το ότι «θα ημπορούσε να δεχθεί», την εκθέτει. Διότι

γραμματικώς το «θα μπορούσε να δεχθεί» είναι «δυνητικόν», είναι το «ηδυνάμην αν», του 4ου είδους του «υποθετικού λόγου», με τον οποίον υπονοείται το «απραγματοποίητον». Και στην περίπτωση αυτή, θα έπρεπε να ακολουθεί ένα «αλλά δεν». Αλλως, θα ώφειλε η πρόταση να είναι: «θα μπορούσε να δεχθεί την άποψιν ότι... κ.λπ., όμως υπό τις εξής προϋποθέσεις». Οι αμφισημίες και οι διγλωσσίες δεν έχουν θέση στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

2. Στο ίδιο αυτό άρθρο 12 ακολουθεί η φράση: *«Ο εγκεφαλικός θάνατος αποτελεί γεγονός οριστικής και αναποτρέπτου καταστροφής του εγκεφάλου...»*. (Και ακολουθείται από το εξής στο άρθρο 13): *«Κατ' αυτόν, η αναπνευστική λειτουργία συντηρείται μόνον μηχανικώς. Αυτό που επιτυγχάνει η τεχνική υποστήριξις της αναπνοής είναι ότι προσωρινώς αναχαιτίζει την διαδικασίαν αποσυνθέσεως του σώματος, όχι όμως και την αναχώρησιν της ψυχής»*.

Σχόλιον επ' αυτού: α) Από τη διατύπωση αυτή προκύπτει ότι, η Ι.Σ.Ε.Ε. παρουσιάζεται ωσάν να έχει εισέλθει στο «μυστήριο» της ζωής και του θανάτου, να το έχει ανατάμει, και γνωρίζει πλέον το πότε και σε ποιες περιπτώσεις έχει συμβεί «η αναχώρησις της ψυχής». Ενώ, κατά την Ορθόδοξη πίστη, «ου φέρει το μυστήριο έρευναν». β) Το θέμα τής αναχώρησης τής ψυχής δεν είναι, βεβαίως, αντικείμενο μελέτης της ιατρικής επιστήμης, όμως είναι τεραστίας σημασίας για την ιατρική, την βιοϊατρική και την εν γένει ηθική, όπως αποδεικνύεται στη συνέχεια: γ) Το περισσότερο βαρύ πάντως για την Ι.Σ.Ε.Ε. είναι το ότι δέχθηκε αβασάνιστα τον «εγκεφαλικό θάνατο» στο θέμα της «αναχώρησης τής ψυχής», καθ' όν χρόνον ο λεγόμενος «εγκεφαλικός θάνατος» έχει χαρακτηριστεί επιστημονικώς ως «ψευδεπίγραφος» και επινόηση «χρηστικής σκοπιμότητος». δ) Συνιστά λάθος για την Εκκλησία να θεωρεί ότι, «...Κατ' αυτόν -δηλαδή, τον και ως "ψευδεπίγραφον" χαρακτηριζόμενον "έγκεφαλικόν θάνατον"- αυτό το οποίο επιτυγχάνει η υποστήριξη της αναπνοής είναι ότι, αναχαιτίζει την διαδικασίαν αποσυνθέσεως του σώματος, όχι όμως και την αναχώρησιν της ψυχής». Και το λάθος από επιστημονικής πλευράς είναι ότι, δεν είναι η τεχνητή αναπνοή εκείνη η οποία αναχαιτίζει την διαδικασίαν αποσυνθέσεως του σώματος, αλλά η παύση της κυκλοφορίας, είτε φυσιολογικής είτε τεχνητώς υποστηριζομένης.

3. Στο βιβλίο της Ι.Σ.Ε.Ε. «Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις» αναφέρονται τα όργανα του «εγκεφαλικώς νεκρού» ως «πτωματικά». Είναι όμως και πράγματι πτωματικά;

Σχόλιό μου: Κατά τις απαιτήσεις της Ιατροδικαστικής, δεν μπορεί να υπογραφεί το «Πιστοποιητικό Θανάτου» για έναν άνθρωπο, προ της παρελεύσεως του θεωρουμένου ως χρόνου «ικανού», προς επιβεβαίωση του ότι έχει επέλθει αμετακλήτως ο βιολογικός θάνατος. Υπάρχουν μάλιστα για την «απαίτηση» αυτή, πολλοί και σοβαροί λόγοι. Αλλά, και στην περίπτωση ακόμη που ένας άνθρωπος διαγνωσθεί σε Μονάδα Εντατικής Θεραπείας (Μ. Ε. Θ.) ως «εγκεφαλικά νεκρός», και στην περίπτωση αυτή υπάρχουν πολλά ερωτήματα για το εάν αυτός ο συγκεκριμένος άνθρωπος είναι και «βιολογικά νεκρός». Η μήπως;;; (τα τέτοια δε «μήπως» είναι πολλά).

Σε ένα τέτοιο άνθρωπο, πάντως, συνεχίζεται η παρεχομένη βοήθεια, ώστε να «διατηρούνται τα όργανά του ζωντανά» και «κατάλληλα προς μεταμόσχευση» (!). Επομένως, κακώς χαρακτηρίζονται ως «πτωματικά», εφ' όσον ο άνθρωπος δεν έγινε ακόμη «πτώμα». Θα γίνει ίσως ή μάλλον, λίγο αργότερα, αλλά και αυτό όχι μετ' απολύτου βεβαιότητας, διότι υπάρχουν και κάποιες «εκπλήξεις». Την χρονική πάντως περίοδο, ή την ώρα που λαμβάνονται τα όργανά του προς μεταμόσχευση, ο άνθρωπος «δεν είναι πτώμα». Και γι' αυτό «δεν πιστοποιείται ως νεκρός άνθρωπος».

4. Η Ορθόδοξη Εκκλησία ζητά από εμάς τους πιστούς της, να είναι ο λόγος μας κρυστάλλινος. *«Εστω δε ο λόγος υμών ναι ναι, ου ου, το δε περισσόν τούτων εκ του πονηρού εστιν»* (3). Ομως στις Βασικές Θέσεις της Ι.Σ.Ε.Ε. δεν συμβαίνει αυτό. Υπάρχουν «ασάφειες», και μάλιστα πολλές, οι οποίες δεν επιτρέπουν στους πιστούς να αποκτήσουν καθαρή αντίληψη επί των τόσο σοβαρών αυτών θεμάτων. Αλλά και με τα διάφορα «ΘΑ», επαναλαμβανόμενα και αυτά.

5. Στο βιβλίο «Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις» (Ε.κ.Μ.) της Ι.Σ.Ε.Ε., αλλά και στα βιβλία του προέδρου της Επιτροπής Βιοηθικής Αρχιμανδρίτου Νικολάου Χατζηνικολάου, τώρα δε Μητροπολίτου Μεσογαίας και Λαυρεωτικής (4), συχνά αναφέρεται ότι είναι «σχολαστικισμός», και συνιστά «σχολαστικότητα» η ενασχόληση με την «στιγμή του θανάτου». Και ότι, εκείνο το οποίο ενδιαφέρει, κυρίως, είναι «η θυσιαστική προσφορά του δότη προς τον λήπτη». Διότι η τέτοια προσφορά «έχει μεγαλύτερη σημασία για τον δότη, αφού ο δότης είναι ο πραγματικός λήπτης», εφ' όσον «αυτός ουσιαστικά είναι που ωφελείται», και μάλιστα περισσότερο και από τον λήπτη, διότι αυτός είναι εκείνος ο οποίος και «καρπούται χυμούς πνευματικής ζωής». Και, επίσης, «αυτή η πρόσκαιρη σωτηρία του πλησίον, του εξασφαλίζει τη δική του σωτηρία». Προς επίρρωση μάλιστα των τέτοιων «θέσεων», γίνεται επίκληση στο του Κυρίου, ο οποίος είπε: *«Μείζονα ταύτης αγάπην ουδείς έχει, ίνα την ψυχήν αυτού θη υπέρ των φίλων αυτού»* (5). Στο του Αποστόλου

Παύλου επίσης, ο οποίος έχει γράψει: «*Μαρτυρώ γαρ υμίν ότι ει δυνατόν τους οφθαλμούς υμών εξορύξαντες αν εδώκατέ μοι*» (6). Αμφότερα όμως, αναφέρονται σε θέματα τα οποία ουδεμία σχέση είναι δυνατόν να έχουν προς τις μεταμοσχεύσεις, οπότε και η συσχέτισή τους με αυτές είναι μάλλον αδόκιμη.

Σχόλιό μου: Ολα αυτά, βεβαίως, ανήκουν στις αρμοδιότητες άλλων, και δεν τολμώ να διαπράξω «εισπήδηση» σε αυτά. Ως γιατρός όμως σκέπτομαι: α) Αραγε, να υποστηρίζονται οι μεταμοσχεύσεις για να καρπούται ο δότης τα τόσα και τέτοια πνευματικά οφέλη, μέχρι του βαθμού να «σώζεται» και να «εξασφαλίζει», ίσως, και αυτόν ακόμη τον «Παράδεισο»!!! β) Με συνέχει επίσης η σκέψη, εάν και κατά πόσον αυτή «η πρόσκαιρη σωτηρία του πλησίον εξασφαλίζει την αιώνια δική μας σωτηρία» (σ. 181 στο «Αλλήλων Μέλη») (7). Ενώ, σύμφωνα με τα όσα έχουμε διδαχθεί, «η σωτηρία του ανθρώπου είναι ένα μυστήριο, είναι δωρεά Θεού» (κατά τα όσα διεξοδικώς ανέπτυξε) και ο Σεβασμιώτατος Ναυπάκτου στην διημερίδα με θέμα: «Ελευθερία της Βούλησης» στο Ινστιτούτο Goethe Αθηνών, 4-5 Φεβρ. 2005, βλ. σ. 100-101, στα ΠΟΙΝΙΚΑ 72, εκδ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ) (8). Είναι όμως επιτρεπτό, τα προσφερόμενα όργανα του δότη να τυγχάνουν χρηστικής σκοπιμότητας προς «εξαγορά της σωτηρίας μας», όταν η σωτηρία μας είναι «μυστήριο και δωρεά του Θεού»;

Αλλά και πόσο επιτρεπτό είναι άραγε, τις προσωπικές του αντιλήψεις ή τις απόψεις του, να τις αναγάγει κάποιος σε "θέσεις" της Εκκλησίας; Η, ακόμη, και να λέει ότι (σ. 317 στο Ε.Κ.Μ.): «*Ασκώντας τέτοια ποιμαντική η Εκκλησία ίσως μπορέσει να εξασφαλίσει 200 μοσχεύματα ετησίως*»! Υπάρχει άραγε (διερωτώμαι) μια κάποια τέτοια επίσημη "Ποιμαντική της Εκκλησίας"; Αλλά και με ποιά απόφαση και πότε η Ιερά Σύνοδος έχει εγκρίνει τέτοιου είδους "χρηστική σκοπιμότητα" των μεταμοσχεύσεων;;;

Πάντως, αναφερόμενος ο ίδιος στο Μέλλον των Μεταμοσχεύσεων (σ. 321 και εξής), στη σ. 330 αναπτύσσει το θέμα των **Ξενομοσχευμάτων**. Στη σ. 331, λοιπόν, γράφει ότι: «*η πλειοψηφία των γιατρών πιστεύει ότι τα ξενομοσχεύματα αποτελούν την πιο βιώσιμη λύση για το μέλλον των μεταμοσχεύσεων*». Και στη σ. 332 προσθέτει: «*Χωρίς αμφιβολία, εάν επικρατήσει η ιδέα και εφαρμογή των ξενομοσχευμάτων, θα αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά το πρόβλημα της εξευρέσεως μοσχευμάτων και η έρευνα θα έχει καταγράψει ένα ακόμη εντυπωσιακό και ιδιοφυές επίτευγμα*». Και συνεχίζει: «*Παρά ταύτα, μια τέτοια εξέλιξη της μεταμοσχευτικής επιστήμης θα είχε και ορισμένες αρνητικές συνέπειες: α) οι μεταμοσχεύσεις δεν θα στηρίζονται ούτε και θα καλλιεργούν τις αξίες της αυτοπροσφοράς και συναλληλίας... η επιβολή των ...ξενομοσχευμάτων θα τις απογυμνώνει από τον ανθρωπιστικό τους χα-*

ρακτήρα...κ.λπ.» (Αυτό, βεβαίως, παρά το ότι συνιστά μία πολύ συζητήσιμη τοποθέτηση του προέδρου της Επιτροπής Βιοηθικής της Ι.Σ.Ε.Ε., δεν το σχολιάζω, επειδή το θεωρώ ως προσωπική του αξιολόγηση, και οπωσδήποτε όχι ως θέση της Ορθοδόξου Εκκλησίας).

γ) Ως γιατρός και μόνον αναλογίζομαι τις εμπλοκές για κάποιους ακόμη και με τον Ποινικό Κώδικα (Π.Κ.). Αυτό δε, από μια φράση στα βιβλία του Προέδρου της Ε.Β., η οποία και επαναλαμβάνεται, ακριβώς η ίδια, τρεις φορές: (Στο βιβλίο «*Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*», σ. 291, στο «[Ελεύθεροι από το Γονιδίωμα](#)», σ. 324, και στο «*Αλλήλων Μέλη*», του 2005, στη σ. 215) (9).

Η φράση αυτή είναι: «... 7) *Τέλος, να εκχωρήσει (ο δότης) από τις στιγμές της ευδαίμονος νηφαλιότητάς του το δικαίωμα, και συνεπώς την εμπιστοσύνη, στους γιατρούς και τους δικούς του, αντί να σταματήσει λίγο αργότερα από μόνη της, να του σταματήσουν αυτοί την καρδιά εκείνη τη στιγμή που αυτοί κρίνουν, βέβαιος πως μόνο το καλό του θέλουν*».

Χρειάζεται λοιπόν μεγάλη προσοχή, διότι η φαινομενικώς αθώα αυτή φράση περιέχει τα εξής επικίνδυνα: α) Την εκχώρηση σε τρίτους του δικαιώματος να τερματίσουν τη ζωή του δότη (ενώ η ζωή δεν μας ανήκει, είναι «δώρον Θεού» και η «ανάκλησή της» ανήκει μόνον σε Εκείνον), β) Ο τερματισμός της ζωής κάποιου «πριν να έρθει η ώρα και γι' αυτόν», συνιστά «*Επιταχυθανασία*», η οποία και τιμωρείται κατά το άρθρο 299 του Π.Κ. γ) Το να βοηθήσει κάποιος τον δότη να πεθάνει, έστω και λίγο μόνον «νωρίτερα» από την ώρα του, χαρακτηρίζεται ως πράξη «*συμμετοχής σε αυτοκτονία*», και τιμωρείται κατά τα οριζόμενα στα άρθρα 300 και 301 του Π.Κ. ως «*φόνος εκ προμελέτης*».

Σημείωσή μου: Παρακαλώ τους αναγνώστες να συγχωρήσουν αυτόν τον σχολιασμό μου. Δεν είμαι «νομικός», αλλά αυτά μου προέκυψαν ως γνώσεις κατά τις αναζητήσεις έγκυρων στοιχείων, όταν συνέγραψα τα βιβλία μου, α) Για την ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ (το 1995, το οποίο προλόγισε ο καθηγητής της Νομικής Γ. Δασκαρόλης). β) *Ευθανασία και «Ευθανασία»* (το 2005, το οποίο προλογίζει ο Μητροπολίτης Σπάρτης Ευστάθιος, και είναι των εκδόσεων της Μητροπόλεως Σπάρτης).

Η «στιγμή του θανάτου»

Η «στιγμή του θανάτου» αναφέρεται, συχνά πυκνά, ως θέμα «*σχολαστικό*» ως «*σχολαστικισμός της φιλοσοφίας*», και διάφορα άλλα (10). Ο πρόεδρος της

Επιτροπής επί της Βιοηθικής των Μεταμοσχεύσεων, Αρχιμ. Νικόλαος Χατζηνικολάου, τότε, και τώρα Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής, σε εκτεταμένη εκπομπή του, δια τηλεφώνου, στον Ραδιοφωνικό Σταθμό της Εκκλησίας της Ελλάδος, στις 18.3.2001, ομιλώντας για τις μεταμοσχεύσεις και απαντώντας σε σχετική ερώτηση για τη «στιγμή του θανάτου», είπε: *«Αυτή ενδιαφέρει τους ανθρώπους οι οποίοι ασχολούνται με σχολαστικισμό στο θέμα αυτό»*. Και ετόνισε: *«Εγώ προσωπικά δεν παλεύω με αυτό το θέμα. Το έχω ξεκαθαρίσει. Ο εγκεφαλικά νεκρός είναι νεκρός. Δεν έχω καμμία αμφιβολία μέσα μου»*, (σ.σ. Αυτά υπάρχουν και σε δημοσιεύματα κληρικών. Ουδέποτε όμως διεψεύσθησαν. Αντί για το δικό μου σχόλιο επί των ανωτέρω για τη «στιγμή του θανάτου, προσφεύγω σέ «δανεισμό». Ο Μητροπολίτης λοιπόν Ναυπάκτου Ιερόθεος (Βλάχος) έχει διατυπώσει επ' αυτού μια εντελώς διαφορετική άποψη. Συγκεκριμένως: Στην εισήγησή του στην Ι.Σ.Ι. της Ε.Ε., επί του θέματος «Η θέσις της Εκκλησίας δια τας Μεταμοσχεύσεις», η οποία και συμπεριλαμβάνεται στον «τόμο» Ε.κ.Μ. της Ι.Σ.Ε.Ε (11), στη σελίδα 360 γράφει το εξής: *«Την ώρα που χωρίζεται η ψυχή από το σώμα, τότε γίνονται πολλά πράγματα, και το μυστήριο του αποχωρισμού είναι φοβερό και άγνωστο τώρα στα ανθρώπινα δεδομένα. Και τότε, πώς επεμβαίνουμε βίαια σε έναν άνθρωπο του οποίου δεν λειτουργούν μερικές εγκεφαλικές λειτουργίες αλλά, επειδή λειτουργεί η καρδιά υπάρχει ακόμη η ψυχή»!* Και λίγο πιο κάτω, προσθέτει: *«Μήπως στην κατάσταση εκείνη της διαδικασίας εξόδου, που γίνονται και πολλά πνευματικά γεγονότα, στεκόμαστε ανάλγητοι, όταν λαμβάνουμε τα όργανα του σώματος, ενώ ως πρόσωπο ζει ο άνθρωπος»!* (σ.σ. από αυτά συνάγεται σαφέστατα ότι η ενασχόληση με τη «στιγμή του θανάτου», δεν είναι για όλους ένας σχολαστικισμός).

Η «στιγμή του θανάτου» έχει τεράστια σημασία για την Ιατρική. Σημαντικότερη για την κοινωνία, και σε σχέση με τις μεταμοσχεύσεις.

α) Για τους γιατρούς η στιγμή του θανάτου δεν είναι «σχολαστικισμός», διότι ανακύπτουν πολλά και ποικίλα προβλήματα, και κάποια ιατροδικαστικής φύσεως. Υπάρχουν, επίσης, και κίνδυνοι για δυσάρεστες εμπλοκές σε δικαστικές αντιπαραθέσεις, εξ αιτίας της «στιγμής του θανάτου». Το να λέγεται λοιπόν ότι η «στιγμή του θανάτου» είναι θέμα των φιλοσόφων, όπως και να μη ασχολούμεθα με αυτήν, διότι είναι «σχολαστικισμός», είναι απολύτως εκτός πραγματικότητας.

β) Στην περίπτωση της «καρδιακής συγκοπής ή ανακοπής» η διακοπή του νήματος της ζωής, σχεδόν κατά κανόνα, είναι «στιγμιαία». Στην περίπτωση ενός «αιφνιδίου θανάτου», οι ιατροί βρισκόμεθα ενώπιον πολλών προβλημάτων, τα οποία ουδόλως είναι «σχολαστικιστικής» φύσεως, αλλά «ουσίας». Οι λόγοι δε είναι οι εξής:

1ος λόγος. Από τη στιγμή που θα σταματήσει η κυκλοφορία του αίματος, στην περίπτωση π.χ. ενός «καρδιοαναπνευστικού» θανάτου, υπάρχει το στάδιο του «καρδιακού κλινικού θανάτου». Και τότε «η στιγμή του θανάτου» δεν συνιστά «σχολαστικισμό», καθ' όσον αποτελεί κρισιμότερο σημείο για τις συντονισμένες προσπάθειες οι οποίες πρέπει να καταβληθούν κατεπειγόντως λόγω του ότι είναι δυνατόν ο άνθρωπος να επανέλθει στη ζωή, σύμφωνα με τα όσα περιεγράφησαν στο κεφάλαιο περί του «κλινικού θανάτου». Για τον λεγόμενο «εγκεφαλικό θάνατο», βεβαίως, δεν έχει αναφερθεί μέχρι τώρα ο όρος «εγκεφαλικός κλινικός θάνατος», επειδή ο «εγκεφαλικός θάνατος» έχει ταυτισθεί (κακώς βεβαίως) με το «αμετάκλητον βιολογικόν τέλος του ανθρώπου». Ενώ ενδέχεται και να μην είναι. Μέχρι τώρα, πάντως, εφ' όσον διαπιστωθεί νέκρωση του εγκεφαλικού στελέχους, γίνεται «διασωλήνωση» για την τεχνητή αναπνοή. Και προσφέρεται ιατρική βοήθεια με τον άρρωστο «εν καταστολή», στην περίπτωση που αυτός είναι «υποψήφιος δότης». Με τον τρόπο αυτόν καταβάλλεται προσπάθεια ώστε τα όργανά του να διατηρούνται «ζωντανά» και κατάλληλα για την μεταμόσχευση (άρα αυτά τα όργανα δεν είναι και δεν έχουν γίνει ακόμη «πτωματικά»). Ενώ στην περίπτωση που κάποιος δεν πρόκειται να είναι «δότης», ο ν. 2737/99 επιτάσσει την διακοπή της παρεχομένης βοήθειας (12).

Η πράξη όμως αυτή, ενδεχομένως, για κάποιους, έστω πολύ ολίγους, θα ισοδυναμούσε με καταδίκη σε θάνατο. Ποιός λοιπόν είναι εκείνος ο οποίος θα ήταν δικαιολογημένος για την ανάληψη μιας τέτοιας ευθύνης;

2ος λόγος. Υπάρχουν περιπτώσεις ανθρώπων μεταξύ των τέτοιων «εγκεφαλικώς νεκρών», οι οποίοι επανήλθαν στη ζωή, όσο λίγοι και αν είναι αυτοί.

Επομένως, κανένας δεν επιτρέπεται πλέον να αγνοεί ή να αρνείται μια τέτοια πραγματικότητα. Η να ισχυρίζεται εν έτει 2005, και να γράφει σε βιβλίο του (βλ. «Αλλήλων Μέλη», σ. 47) ότι: «*Ουδέποτε αναφέρθηκε περίπτωση αναζωογόνησης και ανάκαμψης τέτοιων ατόμων*» (13). Διότι αυτό δεν είναι αληθές.

Η πραγματικότητα είναι ότι κάποιοι από τους άρρώστους, οι οποίοι διεγνώσθησαν ότι υπέστησαν «νέκρωση του εγκεφαλικού στελέχους» και χαρακτηρίστηκαν ως «εγκεφαλικώς νεκροί», τελικώς επέζησαν. Το «γιατί» είναι ένα σοβαρό θέμα. Το οποίο και βεβαίως πρέπει να διερευνηθεί. Επειδή: α) Μπορεί να πρόκειται για «λάθος» στη διάγνωση. β) Για ανεπάρκεια των «κριτηρίων» ασφαλούς διαγνώσεώς του. γ) Υπάρχουν και οι περιπτώσεις «εσπευσμένης» διάγνωσης, δ) Ακόμη και

περιπτώσεις μη τήρησης του «όρου» της επαναλήψεως των «δοκιμασιών» μετά ένα 24/ωρο, προς επιβεβαίωση της ορθότητας της διαγνώσεως του λεγομένου «εγκεφαλικού θανάτου». ε) Να «εικάζεται» απλώς η βούληση ενός «δότη» (σε «αλλοδαπούς» περισσότερο, ή άλλους νοσηλευομένους χωρίς γνωστούς ή συγγενείς γύρω τους), ενώ «έξω από την πόρτα» περιμένει κάποιος «πως και πως», για να πάρει τα όργανά του, ώστε να ζήσει αυτός από τα όργανα κάποιου, ο οποίος μπορεί να μην είναι ακόμη και «τελείως νεκρός» (δυστυχώς, σε τέτοιες περιπτώσεις, μπορεί να ισχύει, το, «ο θάνατός σου, η ζωή μου»). στ) Υπάρχουν και οι «πίεσεις» για μείωση και ελαστικοποίηση και αυτών ακόμη των "κριτηρίων" διαγνώσεως του θανάτου. Η, το σώμα του νεκρού να θεωρείται κτήμα της κοινωνίας προς διάθεση για τις μεταμοσχεύσεις (14). Αλλά και διάφορα άλλα «τεχνάσματα» με τα οποία επιδιώκεται η μείωση των «δυσκολιών», ώστε να «διευκολύνονται» περισσότερο οι μεταμοσχεύσεις.

Τέτοια τεχνάσματα είναι και η «εικαζομένη συναίνεση» και η «μη εκπεφρασμένη εγγράφως άρνηση». Ωστε, επί «διαγνώσεως του χαρακτηριζομένου ή εκλαμβανομένου ως εγκεφαλικού θανάτου», με νομικίστικες δηλαδή επινοήσεις, να γίνεται η «υποκλοπή» ή η «υφαρπαγή» οργάνων προς μεταμόσχευση. Καταργουμένου, δηλαδή, ακόμη και αυτού του αυτεξουσίου της προσωπικότητας του ανθρώπου. Και ορθώς η Εκκλησία της Ελλάδος έχει αντιταχθεί, τόσο προς την «εικαζομένη συναίνεση» όσο και προς την «μη εκπεφρασμένη άρνηση».

3ος λόγος. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι υπάρχουν και κάποιες αξιοθαύμαστες περιπτώσεις ανθρώπων, που ενώ χαρακτηρίστηκαν ως «εγκεφαλικά νεκροί», τελικώς επέζησαν, γεγονός το οποίο λογικώς θεωρείται απίστευτο. Και μάλιστα υστέρη από ένα πολλαπλώς βεβαιωμένον «εγκεφαλικό θάνατο», και με όλα τα «κριτήρια» θετικά, και κατ' επανάληψη. Τέτοιες περιπτώσεις σε πολλούς από εμάς τους γιατρούς είναι γνωστές, ακόμη και από προσωπική πείρα (15).

4ος λόγος. Από κάποιες τέτοιες περιπτώσεις, όσο σπάνιες ή και απίστευτες και αν φαίνονται, εάν δεν πρόκειται περί «θαύματος» (αυτό βεβαίως μόνον ο Θεός το γνωρίζει) ένας σκεπτόμενος άνθρωπος δικαιούται να προβληματίζεται. Και να διερωτάται για την ικανότητα της επιστήμης να καθορίζει τον βιολογικό θάνατο ενός ανθρώπου δια της διαγνώσεως του «θανάτου του στελέχους του εγκεφάλου». Είναι λογικό, επομένως, να διερωτάται κανείς και για το εξής: Μήπως βιάσθηκε η Επιστήμη, ίσως και να σταμάτησε την έρευνα γύρω από τον «νευρολογικό θάνατο»,

επαφιευμένη στη διάγνωση «της νέκρωσης του στελέχους του εγκεφάλου» η οποία και «θεσμοθετήθηκε» (κακώς μάλιστα) για να σημαίνει και το βιολογικόν τέλος του ανθρώπου;

Ενδέχεται όμως, με την αλματωδώς αναπτυσσομένη επιστημονική έρευνα (κάτι το οποίο δεν δικαιούται να το αποκλείσει κανείς) να προκύψει κάποτε και για τον «νευρολογικό θάνατο» κάτι ανάλογο με εκείνο του «καρδιακού κλινικού θανάτου». Και να ομιλούμε τότε πλέον για «εγκεφαλικό κλινικό θάνατο» και, πιθανόν, με την περαιτέρω πρόοδο της επιστήμης, ακόμη και για μια «ιάσιμη», ενδεχομένως, κατάσταση. Αυτό δε, επειδή ακριβώς πολλά από εκείνα τα οποία πριν από λίγα χρόνια απεκλείοντο ή εθεωρούντο ως απραγματοποίητα, σήμερα αποτελούν χειροπιαστή και πανθομολογουμένη πραγματικότητα. Παράδειγμα πολύ πρόχειρο, η αναφερθείσα και νωρίτερα καρδιοαναπνευστική αναζωογόνηση.

Συμπέρασμα

Από τα ανωτέρω εκτεθέντα καθίσταται εμφανές ότι, «Οι Βασικές Θέσεις της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος επί της Ηθικής των Μεταμοσχεύσεων», παρουσιάζουν ατέλειες, ασάφειες και αρκετά λάθη. Αποδεικνύεται δε ότι η ενασχόληση με την «στιγμή του θανάτου» και τα άπειρα περί αυτήν προβλήματα ουδόλως συνιστά «σχολαστικισμό». Επί πλέον, παραθεωρείται παντελώς ολόκληρη η επιστημονική «γραμματεία» περί του «καρδιοαναπνευστικού» θανάτου, αλλά και η εκκλησιαστική περί καρδίας «ως κέντρου ζωής». Για την τέτοια «παράλειψη», μάλιστα, έχει ασκηθεί και σφοδρή αντιπαράθεση εκ μέρους ειδημόνων της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Η Επιτροπή Βιοηθικής της Ι.Σ.Ε.Ε., με την έκδοση του βιβλίου της «Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις», διετύπωσε την ευχή «να ακολουθήσουν και άλλες μελέτες, οι οποίες θα συντελέσουν στην τελική διαμόρφωση της εκκλησιαστικής τοποθετήσεως της Ιεράς Συνόδου». Προς τον σκοπό αυτόν, λοιπόν, μετά το προηγούμενο βιβλίο μου «Μεταμοσχεύσεις. Προβληματισμοί και Διλήμματα», κατατίθεται και το παρόν από το προς έκδοση βιβλίο μου με τίτλο «Μεταμοσχεύσεις και Εκκλησία», ως ελάχιστη συμβολή στην πράγματι εργώδη και συγκινητική προσπάθειά της για την προαγωγή των μεταμοσχεύσεων.

1) Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ειδική Συνοδική Επιτροπή επί της Βιοηθικής: *Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*. Εκδ. Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001.

2) Βρεττος Μ., Γιαννουλης Ε., Γκιαλα Μ., Καρακατσανης Κ., Κουντουρας Ι., Μπαλαμουτσος Ν., Τσανάκας Ι., Γουλιανος Α., Κωνσταντινιδης Ν., Κούπας Π., «Προβλήματα και ασάφεια του ν. 2737/1999 για τις μεταμοσχεύσεις ανθρωπίνων ιστών και οργάνων», *Ιατρικόν Βήμα*, Νοέμβ.-Δεκ. 1999. Οι ανωτέρω και ο Ζουρνατζης Β.: «Ελλείμματα του νόμου για τις μεταμοσχεύσεις», *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* 12.9.1999· και: «Επιστημονικές επιφυλάξεις για τον νέο νόμο», *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* 10.10.1999. YOUNGER S., «Defining death. A superficial and fragile consensus», *Arch Neurol* 49: 570-572, 1992. TRUOG R. D., Is it time to abandon brain death?, *Hastings Cent Rep (United States)*, 27:29-37, 1997. GRANFORD R., “Even the dead are not terminally ill anymore”, *Neurology* 51:1530-1531, 1998. [Καρακατσάνης Κ., «ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ». Ταυτίζεται με τον θάνατο του ανθρώπου: \(Ιατρική και φιλοσοφική θεώρηση\)](#), Β' έκδοση, UNIVERSITY STUDIO PRESS, Θεσσαλονίκη 2001. [Παναγοπουλος Εμμ., «Ο εγκεφαλικός θάνατος. Η άλλη όψη»](#), ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Μάιος 1994.

3) *Ματθ. ε' 37.*

4) Χατζηνικολαου Νικόλαος (Αρχιμανδρίτης, Πρόεδρος Επιτροπής Βιοηθικής Ι.Σ.Ε.Ε.): *Ελεύθεροι από το Γονιδίωμα*. Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας (αχρονολόγητο). Χατζηνικολαου Νικόλαος (Μητροπολίτης τώρα Μεσογαίας και Λαυρεωτικής): *«Αλλήλων Μέλη»*. Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, 2005.

5) *Ιω. ιε' 13.*

6) *Γαλ. δ' 15.*

- 7) Χατζηνικολαου Νικόλαος (Μητροπολίτης τώρα Μεσογαίας και Λαυρεωτικής): «*Αλλήλων Μέλη*». Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, 2005.
- 8) Ιερόθεος Βλάχος (Μητροπολίτης Ναυπάκτου): «*Ντετερμινισμός καί Ορθόδοξη Συνέργια*».
- 9) Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ειδική Συνοδική Επιτροπή επί της Βιοηθικής: *Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*. Εκδ. Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001. Χατζηνικολαου Νικόλαος (Αρχιμανδρίτης, Πρόεδρος Επιτροπής Βιοηθικής Ι.Σ.Ε.Ε.), *Ελεύθεροι από το Γονιδίωμα*. Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας (αχρονολόγητο). Χατζηνικολαου Νικόλαος (Μητροπολίτης τώρα Μεσογαίας και Λαυρεωτικής): «*Αλλήλων Μέλη*», Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, 2005.
- 10) Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ειδική Συνοδική Επιτροπή επί της Βιοηθικής: *Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*, Εκδ. Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001. Χατζηνικολαου Νικόλαος (Αρχιμανδρίτης, Πρόεδρος Επιτροπής Βιοηθικής Ι.Σ.Ε.Ε.): *Ελεύθεροι από το Γονιδίωμα*. Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας (αχρονολόγητο). Χατζηνικολαου Νικόλαος (Μητροπολίτης τώρα Μεσογαίας και Λαυρεωτικής): «*Αλλήλων Μέλη*». Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, 2005.
- 11) Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ειδική Συνοδική Επιτροπή επί της Βιοηθικής: *Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*. Εκδ. Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001. Βλάχος Ιερόθεος, Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, «*Η θέση της Εκκλησίας για τις Μεταμοσχεύσεις*», *Εισήγηση στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος την 12.10.1999*. Αναδημοσιευμένη στο ανωτέρω *Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις*, σσ. 337-366.
- 12) Νόμος 2737/27.8.1999, Φ.Ε.Κ. 174, τεύχος πρώτο: *Μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων και άλλες διατάξεις*. Άρθρο 12 παρ. 6, και άρθρο 20, παρ. 1,7 και 8.
- 13) Χατζηνικολαου Νικόλαος (Μητροπολίτης τώρα Μεσογαίας και Λαυρεωτικής): «*Αλλήλων Μέλη*». Εκδ. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, 2005.

14) Παπαδημητρίου Ι., «Ηθικά και δεοντολογικά προβλήματα των μεταμοσχεύσεων», *ΙΑΤΡΙΚΟ ΒΗΜΑ*, Μάιος 1989, σ. 60.

15) SHEWMON D. A., "Recovery from "Brain Death": A neurologist's apologia", *Linacre Quarterly*, February 1997, 31-96. Αβραμιδης Αθ. Β., «ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ. (Μέρος Β') Από την θεωρία στην πραγματικότητα», περιοδικό *ΑΚΤΙΝΕΣ*, Μάρτιος 1989, σ. 98, περίπτωση 3η. "Ένας νέος ανέζησε": Από το βιβλίο του Μητροπολίτη Γουμενίσσης, Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου Δημήτριου, με τίτλο «*Θάματα Αγίων-Σημεία Θεού*». Εκδοση Ι. Μ. Αγίων Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης, Γρίβα Γουμενίσσης. Και στην ιστοσελίδα της Ι. Μ. Γουμενίσσης, <http://www.imgap.gr/file1/sthavmata.html#apostolosgazepis> Βλέπε σχετικώς και Νο. 20 της παρούσης Βιβλιογραφίας.

(Πηγή: Περιοδικό «*ΘΕΟΔΡΟΜΙΑ*», ΙΟΥΝ-ΣΕΠ 2007)

(Ηλεκτρονική επεξεργασία κειμένου: www.alopsis.gr)

Διαβάστε περισσότερα για τις Μεταμοσχεύσεις πατώντας [εδώ](#)

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>
